

typeert meteen het geestelijk formaat van het boek dat voor ons ligt. Noordmans, theoloog en taalvirtuoos heeft getracht "onze Beets" (81) te begrijpen. En niet alleen hem.

Wie voortaan schrijft over een figuur uit de vaderlandse kerkgeschiedenis van de negentiende eeuw kan er niet omheen, even na te gaan of de betrokkene in het naamregister van "Noordmans" voorkomt. Natuurlijk, de volgende delen van deze OPERA OMNIA (vrucht van verheugende coöperatie van "Kampen" en "Utrecht") zullen tonen hoezeer Noordmans theoloog van de twintigste eeuw is geweest. Maar zeker in de jaren die door deel I bestreken worden (circa 1900 - circa 1921), is hij doorlopend ook op de uitdagingen van de negentiende ingegaan. Er is geen Nederlands theoloog van formaat uit de vorige eeuw of Noordmans heeft over hem geschreven, soms slechts via een enkele opmerking, maar altijd de overweging waard.

Noordmans laat zien hoe de vragen en antwoorden van de vorige eeuw nog steeds aan de orde zijn en hoe ingrijpend, ingewikkeld ze waren. Hij fulmineert tegen onverantwoorde "vereenvoudiging" zoals wel gebeurt in goedkope uitspraken over rechtzinnig en vrijzinnig (521).

Daarbij aarzelt hij werkelijk niet, negentiende - eeuwers te critiseren, maar hij doet het congeniaal. Hij is van oordeel dat zij groot genoeg waren om oppositie te kunnen dragen. Aan het adres van een Kohlbruggiaan die over een uitlating betreffende H. F. Kohlbrugge gepikeerd was, zegt Noordmans: "Het komt mij voor dat de invloed van sommige belangrijke figuren uit onze jongste kerkgeschiedenis groter zou zijn wanneer ze niet door een zekere 'Krethi en Plethi' omringd waren waardoor het moeilijk en in sommige gevallen gevaarlijk wordt hen te naderen. Laten de doden ons gemeenschappelijk toebehoren. In mijn boekenkast staan de preken van Kohlbrugge naast die van Beets" (185).

Het voornaam uitgegeven boekwerk, dat 29 november 1978 in een stijlvolle bijeenkomst te Utrecht gepresenteerd werd, is een gebeurtenis, die ons met schroom en dankbaarheid vervult. De Inleiding, van de hand van J. M. Hasselaar, is van buitengewoon niveau. Dit deel stamt uit Kampen. Uitgever én bewerker verdienen hulde.

Bij het feit dat deze zwaluw uit *Kampen* opvloog mag wel apart worden stilgestaan. Noordmans immers heeft zijn mening over de Doleantie, de Gereformeerde kerken en de theologie van A. Kuiper niet onder stoelen of banken gestoken. Er is met uitzondering van Calvijn geen naam die zo vaak in het Register voorkomt als A. Kuiper. Bij alle waardering is zijn critiek niet mals. "De Doleantie was een oplossing. Zo men wil" (498). Duidelijk is dat Noordmans niet wil. Zie zijn prachtige artikel (503 - 510) over "Solidariteit in de kerk". Hij staat radicaal tegenover Kuiper met diens "gezuiverde" kerk (die in de kerkgeschiedenis "wat nieuws" [385] is), die de "schare" prijsgeeft (382).

De dolerenden zijn als de stam Dan "die niet tevreden met zijn woonplaatsen van de ene zijde der vaderlijke erve zich heeft verplaatst naar de andere en naar het noorden is getrokken en daar zich gevestigd heeft in de woonplaatsen van een stil en zeker volk en zo een gemakkelijke overwinning zich heeft bevochten. Maar intussen heeft de strijd in het midden des lands niet stilgestaan en heeft op Efraïms bergen (waar het gaat om het land en niet om een buitenpost, waar het gaat om wijnbergen, om berg en heiligdom) steeds doorgewerkt de langzame doordringing van de Geest van de God van Israel . . ." (78, vgl. 62, 72, 74 noot 5, 390, 394).